

достатъчно ярко неговия образ за оригинален поет, сериозен литературен работник, човек със здрав вкус, със своя мисъл и завидна сръчност. . .

Роден на село, в учителско и прочуто с трудолюбието и упорството си семейство, израснал без майка и тръгнал из живота в едно бурно, страхотно с гръмотевиците и мъглите си време, почти сам — без близки, без интимни другари, отскубнат от естествената си жизнена среда, от въздуха, който можеше да го подхранва, за да израсне високо и мощно, той все пак, въпреки дълбоките си огъвания, успя да се запази, не се пречупи смъртоносно.

Неговата участ е типична за мнозина от нашето поколение. Тя заслужава да се прочути спокойно и да се прецени не само с благо снизхождение, но и с признателност.

Нека чуем и неговият собствен глас, да се вслушаме в ритмите и смисъла на една от най-сериозните и най-красивите му изповеди, да се вгледаме в едно от възвишените видения, в което той, в моменти на творчески екстаз, е виждал възпята собствената си участ:

Спри, натегнал от умора,
разтвори широко гръд
и погледай как в простора
чучулигите трептят,

как потоп от ясно злато
грей в бездънните поля,
и безоблачното лято
люлка сини ветрила.

Носиш гняв, и скръб, и нежност,
и тежиш от тъмнини,
потопи ги в тая свежест,
удари ги и — стани!

Чуй, дъба до теб разказва
колко весел е светът, —
а люлее смъртна язва
на столетната си гръд.

Виж: омаяна от младост,
еднодневката играй
и забравя в своята радост
неизбежния си край.

Забрави се като нея.
плувай в ниви и гори,
пей със нея, дето пеят,
с нея, що горят — гори!

Вдигай в мълните грани,
бий се с тях като дъба:
всеки удар палва рана —
ти от рани грей в нощта.

А когато чуеш кобна
реч — из вечните врати,
като млад планински облак
ти в безкрая полети.

«Поете»

СПОМЕНИ ЗА СВЕТОСЛАВ МИНКОВ

Николай Дончев

През 1922 г. двадесетгодишният Светослав Минков публикува първата си книга с разкази под наслов „Синята хризантема“. Той дебютира успоредно със също младия тогава Владимир Полянов, роден три години по-рано. Сборникът с разкази на втория беше озаглавен

„Смърт“. Не след дълго време техните имена се появиха на страниците на списание „Златорог“, около което бяха групирани едни от най-известните в времето писатели.

Приятели на Минков обичаха да се шегуват с наслова на книгата му, питаха го в коя градина е видял „синя хризантема“, когато хризантемите са обикновено жълти и бели. Разбира се, шегата не дразнеше, нито сърдеше Минков, той приемаше закачката с онази типична минковска усмивка, в която имаше и свян, и загадъчност. Не отговаряше с думи, беше по прихода мълчалив, бих казал дори затворен в себе си. В ония години Минков обичаше все пак срещите в прихлупените софийски кръчми, и там сред приятели, в мъглата на тютюневия дим, пред чаша вино, той ставаше словоохотлив и говореше, разказваше по-скоро неща, понякога твърде причудливи, невероятни, в които сякаш вярваше, защото това, което казваше, имаше акцент на вяра, на убеждение. Но беше забавен.

Помня, когато му казах веднъж, че ми харесва заглавието „Къщата при последния фенер“, той ми заяви: „не съм го измислил, такава къща съществува, и тя е къщата на Густав Майринк. . . . До такава степен той се бе увлякъл в автора на „Голем“, че не му бе чужда и тази подробност от живота на немския писател.

Периодът между 1927 и 1932 г. е период на преобладаващия „диаболичен“ разказ в творчеството на Св. Минков. Влиянието на Г. Майринк продължаваше. То определяше и някоя маниера у нашия автор — да пише със зелено мастило, да мисли, че има „гноми“, изобщо да „материализира“ света, който населяваше разказите му от този период.

През онези години летувахме заедно — Минков и семейството му, писателят Георги Каравианов също със семейството си, в малкия старопланински град Беровица. Общинската управа на градаца приветливо посрещаше „курортистите“, които тогава не се радваха на особени удобства, но обичаха природата — бухлатите кестенови гори и тучните ливади в местността „Ашиклар“. Тя дори подари на неколцина писатели, между които и на покойния Антон Страшимиров, места, за да си построят „летни къщички“; никой от тях обаче не стори това. И местата, естествено, бяха иззети, защото никой не изпълни договорното условие — да застрои подареното място.

Дългият летен ден прекарахме върху меките като зелено кадифе поляни в близките околности на града. Но Минков не обичаше късния здрач, още по-малко да бъде в съседство с гората, когато върху нея се спускаше тъмно-моравия плащ на лятната нощ. Приказваше за „гноми“, живееше в атмосферата на „диаболичния“ разказ. Опитвах се да се шегувам, но той оставаше сериозен, погледът му се зарейваше в пространството, той просто вярваше. . . . От солидарност прибирахме се всички, колкото и прелестна, и привлекателна да беше топлата и мека лятна вечер, когато действително ти се струва, че „тишината звъни“ и някакво упоение изпълва сърцето. Сякаш природата беше чужда на Минков, пейзажът нямаше за него атрактивна сила. Впрочем за такава отчуждение сочат и разказите му от онова време. В тях природата не е активен елемент. Минков не я взема дори и като рамка, като декор. У него всичко е сведено до фабулата — да ни въведе в драмата на своя герой, да ни покаже неговата оголеност, да отбули пред погледа ни неговия странен, причудлив и понякога жесток, изпълнен с ужас свят.

Дружбата с Минков през онези спокойни години, когато още нямаше тътена на приближаващата буря с идването на нацизма в Германия, беше извънредно сърдечна и приятна. Писателят се разкриваше и споделяше спомени и впечатления винаги с един равен, спокоен, умъдрен тон. Разказваше и анекдоти, в които нямаше нищо, което можеше да подразни чувството на свян, да наруши моралното равновесие, да „изчерви“ събеседника.

Светослав Минков беше няколко години библиотекар в Централната кооперативна банка в София. По онова време единствената привилегия, която имаша някои писатели, беше да заемат някои от съвсем малкото библиотекарски места при министерствата и други големи автономни учреждения като Централната кооперативна банка.

Но Минков ме развесели много, когато ми разказа веднъж следното: при банката се освобждавало някакво секретарско място, и той поискал да го заеме, тъй като заплатата била по-голяма. Явил се при тогавашния управител на банката като кандидат за секретарското място и се повел разговор. Управителят го изслушал с бюрократично безразличие и накрая го попитал:

вие, господин Минков, с какво се занимавате? — Писател съм, отвърнал той. — Писател, значи, занимавате се с несериозни неща, — била заключителната реплика на управителя.

Но Светослав Минков не изостави „несериозните неща“, а продължи упорито и с вяра в силите и таланта си своето писателско дело.

През 1936 г. Минков взе участие като делегат на българската секция на ПЕН в международния конгрес на федерацията в Буенос Айрес. — На борда на парахода, с който пътуваха за аржентинската столица — разказваше той — аз се запознах със Стефан Цвайг, който пътуваше за същия конгрес. Неговата добродушност, простота ме подкупи. Човек без всякаква дистанция, Цвайг ме взе под ръка и ние се фотографирахме заедно на палубата на парахода. Запазил съм за този прекрасен мъж и великолепен писател действително незаличим спомен.

Минковият пътепис „Другата Америка“ е изпълнен с толкова много и живи наблюдения на южноамериканската действителност, пропъстен е с толкова багри в описанието на хора и предмети и пронизан с хумор и духовити рефлексии, че учудва с факта как той е можал и съумял в толкова кратко време да прозре в живота, бита, нравите и традициите на южноамериканеца и да ни даде неговия портрет с такава поразителна правда и със свойственото на слога му изящество. Пребиваващият в България преди войната поет (от руски произход) Игор Астров преведе „Другата Америка“ на френски език. Помня по време на този превод колко разисквания ставаха с автора около един или друг от разказите, които съставляваха съдържанието на пътеписа. В своето френско одеяние „Другата Америка“ получи интересни оценки, които аз бях запазил в една папка, заедно с други отзиви из чуждия печат за наши автори и книги. За жалост, тази папка изгоря при бомбардировката над София над 30 март 1944 г. „Другата Америка“ излезе на френски с предговор за българския автор от пишещия тези редове. Игор Астров, който се озова в София не знам по какви пътища, беше близък на живещия в столицата руски писател. А. М. Фьодоров, задушевен приятел на покойния наш писател Стилиян Чилингиров, на безвременно отминалия талантлив есеист Александър Дзизгов и на групата около седмичника „Литературен глас“ на Д. Б. Митов. Астров, с твърде скромните знания, които имаше по български език, се бе заловил да превежда наши поети на френски език. В същото време той пишеше и оригинални поезии на този език. Беше превел и книга стихове от А. С. Пушкин, за който превод френският специалист по руска литература Жюл Люгра написа отрицателна рецензия в излизащото между двете войни в Париж списание „Ревю слав“, като се учудваше на обстоятелството задето един такъв авторитетен учен и познавач на руската литература като проф. Петър Бицили (по онова време професор при катедрата по обща история в Софийския университет) беше предшествувал томчето преводи стихотворения из Пушкин с твърде ласкав текст за преводача. Но Астров направи добър превод на Минковия пътепис, разбира се, нелишен от известни неточности; ала преводът се прие благосклонно. В стихотворните преводи на Игор Астров имаше твърде много волности, които надхвърляха приетата „лиценциозна поетика“. Не мога да кажа, че между тях нямаше и сполучливи (особено из творчеството на Теодор Траянов). Много от стихотворните преводи на Астров се явиха на литературната страница на излизащия френски вестник тогава „Ла Бюлгари“, по-късно променен на „Ла Парол Бюлгар“. Той готвеше цяла антология на българската поезия. Събитията в Судетската област и Австрия, назряващата наистина заплаха за война го уплашиха и той напусна България.

Разговорите с Минков и особено пътеписа му за Южна Америка бяха произвели неотразимо впечатление на този млад поет, който се готвеше, след едно по-задълбочено усвояване на нашия език, да преведе и други Минкови книги, макар прозата да не го увличаше толкова, колкото поезията.

Дълги години след това — Втората световна война беше прошумяла, бяха настъпили познатите промени както у нас, така също и в редица други страни, бях отишел да видя Минков в дома му на улица „Вишнева“. Той имаше там уютен кът. По стените видях познатите физиономии, снимката му с Цвайг на парахода и други. В разговора за видно и преживяно, Минков попита: А бе какво стана, имаше един Игор Астров, дето преведе „Другата Америка“, обади ли се този човек? Колкото Минков, толкова и аз знаех за съдбата на Астров. Някой беше казал, че заминал за Америка — и толков.

Минков беше прекарал вече един „микроинфарктус“ и трябваше да следва известен режим. Но неусетно се разбърбахме върху галерията общи познати: художникът Жорж Папазов, на когото Минков гостува преди няколко години в Париж, динамичният секретар на дружеството Италия—България в Рим, Еудженио Джованарди, който бе приел Минков и съпругата му при тяхното посещение в Италия и любезно ги бе развел из околностите на италианската столица, и други. Всички те преминаха пред погледа ни като в някакъв калейдоскоп.

Знаех, че Минков избягва умората от срещи, разговори, знаех, че му е необходима почивка след прекараните сърдечни кризи. Затова се въздържах дори и да телефонирам у дома му.

Но когато получих броя от 22 септември 1966 г. на седмичника „Ле летр франсез“ и прочетох статията „Един случай“ на литературния критик Юбер Жюен, по повод излязлата наскоро във френски превод книга на Светослав Минков — неговите прекрасни „Разкази в таралежова кожа“, издание на прогресивното парижко издателство „Обединени френски издатели“, не се съдържах, грабнах слушалката и подирих Минков. В момента той пак не се е чувствувал добре, но го повиках и ми се обади. Не знаеше, разбира се, за статията на Юбер Жюен. Зарадва се и попита дали може да се намери по будките този брой. Казах му, че държа на негово разположение моя брой. Помолни ме накратко да му съобща какво пише и накрая изрази желанието да направя резюме на статията, като цитирам по-съществените места от френската оценка и предам текста на „Литературен фронт“. Удовлетворих драговолно това негово желание.

Бях в течение на предложението от страна на поменатото френско издателство да включи в плана си сборка разкази от Светослав Минков. Дори по Минкова молба изпратих в издателството, до директорката Мадлен Брон, доста подробна анотация (с био-библиографски данни за автора) за сатиричните разкази на Минков. А при посещението ми в Париж през ноември 1965 г. Мадлен Брон ме покани в издателството и тогава ми каза, че е получила френския превод на „Разкази в таралежова кожа“, че преводът се преглежда от редактор на издателството и ще излезе на следната година. И книгата излезе. Тя бе предшествувана от обичайните „*grîère d'insérer*“ на френските издателства. Тази „*grîère*“ съдържаеше, във от кратката биографична бележка, в която между другото се казваше, че Минков е „един от най-изтъкнатите български писатели“, следната анотация: „тези деветнадесет новели, взети от „Избрани произведения“ и писани между 1930 и 1965 г. преминават от реалното към фантастичното, от фантастичното или реалното, от гротескното към преувеличеното. С. Минков бичува пошлостта, стандартизацията на човека, автоматизма на действията му. Тънка и проникателна критика, сатира оригинална и неумолима на нравите на съвременниците му, широко надхвърляща впрочем границите на неговата страна, тъй като авторът атакува също — в един лапидарен и жив стил — американския начин на живот“.

Френското издание на „Разкази в таралежова кожа“, представляващо един изряден том от 264 страници, беше една от последните радости на Светослав Минков. Тази радост намери още по-жив отклик у талантливия писател с рецензията, която Юбер Жюен посвети в „Ле летр франсез“ на „Разкази в таралежова кожа“.